

»ESTETIKA MODERNOG TEATRA«, Vuk Karadžić, Beograd 1976. Priredili: Radoslav Lazić i Dušan Rnjak. Predgovor: Milan Damnjanović

Piše: Milan Obradović

Edicija *Zodijak* beogradske izdavačke kuće *Vuk Karadžić*, »koja ne pravi razliku između oprečnih shvatanja i ubedenja, ne daje prednost nijednom kulturnom krugu, već podrazumeva da se kulture međusobno prožimaju i da su one opšte dobro i neotuđiva svojina svakog čoveka«, nudi nam ovim zbornikom impozantnu raznovrsnost tematskih i idejnih strujanja u oblasti savremenog teatra. *Estetika modernog teatra* nosi u sebi tako retku, ali tako nasušnu tematiku pozorišne fenomenologije, donesenu nesvakidašnjim stvaralačkim naporima. Reditelj Radoslav Lazić i dr Dušan Rnjak, u suradnji i uz korelacije dr Milana Damnjanovića, s fokusom na vrhunska ostvarenja teorije pozorišta i s kriterijumima zasnovanim na relativno klasičnim obrascima, ali i istančanom sposobnošću ontološkog pronicanja u estetske osobnosti modernog teatra, odabrali su i sistematizovali tekstove Hegela, Kjerkegora, Marksa, Ničea, Ziemela, Hartmana, Ingradena, Plesnera, Finka, Kamija, Sartra, Artoa, Stanišlavljskog, Ajzenštajna, Grotovskog i Bruka.

Ova lucidno sinhronizovana celina nosi u sebi integralne humanističke pozicije i s tog pjeDESTALA osvjetljava poglede na moderan teatar i njegove estetske implikacije, na čoveka i njegovu ulogu u pozorišnom fenomenu, na odnos između pozorišne umetnosti i života, poglede u kojima je, u krajnjoj instanci, estetski humanizam izvor i utiče sveg verovanja i sveobuhvatnog postavljanja i tumačenja moderne scenske problematike. To je, dakle, ona kosmopolitiska zavesa koja natkriljuje filozofsku sadržinu, na kojoj je fundiran jedan čvrst sistem estetsko — moralističkih, kulturnoloških, literarno — kritičkih, ideološko — filozofskih i drugih teorijskih prikaza koji se granaju prema prirodi tema, a svoju osobenost i jedinstvenu specifičnu težinu ostvaruju komponentom osnovnog estetskog tretmana pozorišnog bića. Ovakvim saznanjnim kapacitetom, ozbiljnim i sistematizovanim literarnom — estetskim fondom, ovaj zbornik nam nudi široku orijentaciju u osnovnim idejama pozorišne umetnosti, orijentaciju neokvirenih i nešematizovanih filozofsko — istorijskih pretpostavki estetike modernog teatra.

Estetika modernog teatra uspostavlja neku vrstu literarne i estetske konvencije u kojoj nam se čini da više problema otvara nego što rešava. Međutim, ona nije opsednuta filozofsko — liiskom kontemplacijom i stoga je bliska totalnoj analizi pozorišne svesti i savesti savremene epohe. Oslobođena ukorenjenim manira i tradicionalistič-

kih okvira, knjiga nastoji da ostvari kontakt s bitnim težnjama modernog teatra, ne paraboliziranih sferama, već izvorsno, direktno. Izvršen je, dakle, odlučan, temeljit, radikalno preokret u načinu sistematizacije i transponovanja teorije teatra ka misaonim sferama angažovanije prijemljivosti.

Nepostojanje jedinstvene teorije teatra u njegovoj punoj dimenzionalnosti, kao i činjenica da većina teorija poseduje samo operativne i implicitne refleksije o biti pozorišne umetnosti, donosi ovom delu novu sadržajnu mogućnost. Sopstvenom unutrašnjom teorijskom genezom, eksplikativnom vrlinom, situiranjem emotivnih i iskustvenih žarišta u konkretnost aktuelnog pozorišnog vremena, prostora, ili ljudske sudbine pozorišnog umetnika, *Estetika modernog teatra* insistira na sublimaciji i konstruisanju i tako spontano vrši konfuziju u tretmanu složene materije. Autori zbornika s pozicija čudno stabilne »misaone klackalice«, istina dosta stidljivo, naslućuju postvarivanja jedne sistemske teorije pozorišta, ograničavajući se, međutim, na sfere režije i glume kao esencijalne u difuznoj fenomenologiji modernog teatra. Ovo predmetno ograničavanje nema direktne implikacije na ideju naučne sistematičke, jer Lazić i Rnjak upravo s takve pozicije eminentnih autora osvjetljavaju kompleksnost i višeslojnost pozorišnog bića.

Sabrani tekstovi variraju u teorijskom značaju i stepenu uopštavanja. Njihova se sistematizacija ne drži »bisernu harmoniję«; pre deluje sinhronijski svojim idejama, a daleko manje društveno-istorijskim statusom i odnosima. Takvi kriterijumi uslovlili su i podelu tekstova čija prva celina obuhvata, kao misaono-istorijsku predhodnicu, Hegela, Marksa, Kjerkegora i Ničea, a druga celina, koja akcentuje estetske komponente glume i režije, deli se na estetsku valorizaciju glumačke umetnosti, a zatim na deo koji obuhvata umetnička saznanja, pozorišnu operativnu i samorefleksivnu o specifičnom fenomenu umetnosti režije i glume. Time je, kako

kaže dr Milan Damnjanović u predgovoru ovoj knjizi — održan psihološki i logički put koji vodi od filozofskih ideja, kao najopštijih, ka saznanjima manje opštosti i manje sistemske snage, ka posebnim uviđanjima i specifičnim otkrićima.

U idejnoj votli ovakve naučne sistematičke čini se posebno zanimljivom mogućnošću koju u pogovoru: *Filozofske ideje i umetnička saznanja o glumi i režiji u teoriji modernog teatra* nagoveštava dr Milan Damnjanović. Na osnovu pažljivo, sa ukusom i dalekosežnošću sabranih tekstova priređivača Lazića i Rnjaka, on postavlja načelno pitanje »o mogućnosti sistematizacije savremenih znanja o režiji i glumi kao delujućih ideja u sadašnjem praktikovanju pozorišne umetnosti, pri čemu se odnosi prema drugim umetnostima i medijumima uspostavlja samo radi razjašnjenja ovde centralnog fenomena teatra. Otuda se za nas otvara pitanje — završava Damnjanović — da li središte ili ishodište teatrološke sistematičke treba da bude samo *umetničko delo*, prema Stajbekovom pogledu, ili pak teatarско iskustvo, *estetsko iskustvo* celokupnog pozorišnog umetničkog procesa: njegovo društveno i duhovno poreklo, njegovi čisto umetnički motivi, zatim pozorišna predstava kao umetničko delo, teorija pozorišta što se pre čitno ili izničito nalazi u osnovi celog tog teatarskog događaja, najzad, delovanje na publiku, sve to u bitnom procesu društvenog komuniciranja, koji S. J. Smit naziva »*estetski proces*« ili »*estetičnost*«, estetsko iskustvo kao povesno iskustvo u ljudskom svetu.«

Šta je uopšte teatar, u čemu je njegova bitnost, koji su i kakvi putevi i stranputice u velikom hodu, na velikom drumu pozorišne umetnosti, u čemu su njegove vrline i njegova kob i kakva je njegova buduća sudbina? Ova knjiga nema ambiciju da daje iscrpne, teorijski konačne i apsolutne odgovore. Ali, ona je na pragu **VELIKE SINTEZE**, ona je gromada čvrstih teorijskih koordinata, gromada posvećena besmrtnosti i čvrstini pozorišnog bića, opornosti i sudbin-

skoj lomnosti teatarskog življenja.

Nije li zaista vreme da uđemo u razdoblje preispitivanja ontološke suštine estetike teatra, zbog nadahnuti pozornišne sutrašnjice i zbog stvarnosti koja je nadahnjuje? Stvarnosti čoveka i humaniteta.

RISTO TRIFKOVIC: »MEĐUČOVJEK«, Veselin Masleša, Sarajevo 1976.

Piše: Vladimir Nastić

Potvrdivši se višestruko kao pisac, najprije pripovijetkama (*Ljudi u odredu, Na terasi, Posne duše, Sarajevsko ljeto, Svakodnevna izgnanstva, Let velikog Rebelu, Nove priče, opet, Jevrejeve priče i Zapis o Karanovcu*, te romanima *Krik ptičice, I probudi se čovjek, Skice za Zaharijev roman*, Trifković je svijet svojih proza građio na svakodnevnim problemima savremenog čovjeka. Osnovni problem koji tretiraju ove proze jest problem bovjekova otuđenja i izgubljenosti. Uporno i dosljedno Trifković oblikuje svoj svijet, postavlja, reklo bi se, poznata, a vječna pitanja razloga i smisla čovjekova življenja. Svjesni svoje promašenosti, njegovi likovi su negdje između, gotovo nigdje, sebični su, pritajeni, napušteni, u stalnom nesporazumu sa sobom. Apsurd, bespomoćnost da se pronađe pravi put, da se izade iz bespuća na koje smo vječiti putnici, povelji su ovog darovitog pisca da snažno zahvati problem koji muči savremenog čovjeka, stavljaajući ga iznova pred dilemu: kuda, zasto?

Trifković ne traga za »velikim temama«. Međutim, one su itekako prisutne u sklopu zbivanja o kojima govore njegova djela, jer upravo iz njih proizilaze. Roman *Međučovjek* konačno je uobličio svijet Trifkovićevih preokupacija, jasno naznačivši sve ono na čemu je pisac od početka istrajavao.

Naslov romana upućuje nas na pitanje: ko je međučovjek? To čak više nije ni malograđanin, to je polugrađanin, polučovjek, čovjek koji nije nigdje prisio ni uspio, koji je, u želji da ne bude običan, postao usamljenik, mizantrop — međučovjek. U težnji ka uzvišenijem životu i gonjen pomivom da umakne od prosječnosti, da se izbavi duhovnog ukoničavanja, on ne uspijeva da prihvati stvarnost, ni da je izmijeni. Sam po sebi, svijet ne predstavlja otuđenje. U pitanju je naš odnos prema tom svijetu, sopstveno otuđenje, način na koji svijet vidimo. Ova i slična pitanja stalno su prisutna u svijesti pisca, platforma su s koje polazi i posmatra svoje junake. Tematika kojom se knjiga bavi nije nepoznata, ali je problem čovjekove egzistencije neobično postavljeno; ne pokušava se dati konačno rješenje, jer takvog rješenja

